

**Fomento de Ferias y Fiestas
de
Solsona**

Sant Josep, una fira que aparegué entre Quaresma i Pasqüetes

ENRIC BERTRAN I GONZÀLEZ

La fira és per a Solsona quelcom més que una activitat comercial, forma part de la consciència col·lectiva, n'ha esdevingut amb el pòsit dels anys un senyal d'identitat. A *Solsona es feia una fira cada mes*, diu la gent gran de la comarca, des que en deixà constància escrita Martí Seubasembrada, a “Les típiques fires de Solsona” (1931), quan arribaren a reunir-se-n'hi una dotzena l'any, al primer terç del segle passat. Aquest fet sense parangó arreu de Catalunya ha estat abordat al capítol “Les fires de Solsona en el temps” (Bertran 2003a), del llibre *50 anys de fira de Sant Isidre* (Bartrina et al. 2003).

Rere la guerra 1936-39, les fires van decaure arreu i durant els anys quaranta, a Solsona, algunes veieren amenaçada llur continuïtat. A partir dels primers cinquanta, hom esmerçà esforços, individuals i institucionals, en la fira de Sant Isidre, que dècades després arribaria a esdevenir una mena de festa major del Solsonès (Tàpies 2003, p. 177), i en deixà la resta en un estat d'esllanguiment que els portà, al cap dels anys, a la desaparició. Val a dir, però, que la fira de Santa Llúcia, a Navès, va saber superar tota mena de temperis i s'ha reunit fins l'actualitat.

En 2004, la ferma determinació de gent emprenedora per recuperar l'esperit de la fira ha tornat a reunir-ne dues que es feien en descampat: la de la Torregassa (Bertran 2001b), a Olius, el setembre, i la de l'Empelt (Bertran 2000), a Llobera, l'octubre. L'interès a promocionar l'economia de la comarca i els seus productes tradicionals ha menat a crear-ne, a ciutat, quatre de noves: en 2004, la fira del Caçador, al juny; en 2005, la fira del Trumfo i la Tòfona, al març; i en 2008, les fires del Vehicle d'Ocasíó i del Bolet i el Boletaire, a l'abril i a l'octubre, respectivament.

Un ha considerat la fira del Trumfo i de la Tòfona, que es fa el primer cap de setmana de març si no s'escau pel Carnaval, hereva de la modesta fira de Quaresma, que es reunia a Solsona, des de ben antic, el primer dilluns rere dimecres de cendra, el febrer o el març, per subvenir, entre d'altres coses, la demanda de bacallà, congre i altres menges pròpies d'aquest temps litúrgic, de privació de carn. Tanmateix, val a dir que, a part de certa proximitat en el calendari, no hi ha cap altre vincle entre ambdues, si no és la voluntat de relacionar-les en funció del caire tradicional que les fires tenen a Solsona.

Més importància hi tingué la fira de Sant Josep (19 de març), que arribà a celebrar-s'hi, a l'empara d'aquesta diada festiva, fins els anys vuitanta del segle XX. La fira de Sant Josep no era pas antiga, però reeixí a trobar un forat en el calendari firaire de Solsona, entre les dues fires mòbils que s'hi reunien des de feia segles, Quaresma i Pasqüetes (el segon dilluns de pasqua). Ens proposem, ara i aquí, de parlar-ne. Pararem atenció a les raons de la creació de la fira de Sant Josep, entre dues de força antigues, dels seus trets singulars i la seva importància relativa entre el conjunt de fires de Solsona, i dels motius de la seva permanència i desaparició.

1. Consideracions diverses sobre l'origen de la fira de Sant Josep

La recerca de la partida de naixement de la fira de Sant Josep ha estat, fins al moment, infructuosa. No ha donat cap resultat satisfactori el repàs exhaustiu de la documentació municipal conservada a l'Arxiu Comarcal del Solsonès, ni la consulta de la *Gaceta de Madrid* o el *Boletín Oficial de la Provincia de Lérida*, ni l'atenta lectura de la premsa local de les acaballes del segle XIX. Només, el *Calendari del Pagès* proporciona una clarícia que apunta cap a 1900. Per bé que pot no ser una dada concloent, és suficient per aconsellar fer una breu anàlisi de diversos aspectes d'aquesta època per escatir si encaixen amb la hipòtesi de situar l'origen d'aquesta fira a cavall dels dos segles. És per això que es parlarà atenció al marc legislatiu d'aquests anys, a la conjuntura econòmica, a l'interès a reforçar el paper de Solsona com a centre organitzador de la contrada i al caire religiós i festiu de la diada de Sant Josep.

Durant el segle XIX, hi hagué diverses iniciatives legislatives que havien de consolidar l'autonomia

municipal pel que fa a l'organització de l'activitat mercantil. La primera fou la Reial Ordre de 29 de maig de 1837, que restablia el decret de 22 de febrer de 1812 de les Corts de Cadis, reconeixent al govern espanyol la potestat d'atorgar fires i mercats, fins aleshores dret privatiu de la Corona, a les poblacions que ho sol·licitessin i comptessin amb el favor de les diputacions (*Gaceta de Madrid*, núm. 910, de 31 de maig de 1837). La segona disposició legal és un reial decret que estableix que no serà necessària l'autorització de dit govern per instaurar, suprimir o traslladar fires i mercats, sinó que n'hi haurà prou d'informar el governador de la província (*Gaceta de Madrid*, núm. 272, de 29 de setembre de 1853). La tercera és la Llei municipal de 2 d'octubre de 1877 (*Gaceta de Madrid*, núm. 277, de 4 de octubre de 1877), que referma el reial decret de 1853 i fixa com a competència exclusiva dels ajuntaments tot el que tingui relació amb fires i mercats. Les corporacions municipals poden, doncs, prendre acords sobre establiments, trasllats i supressions de fires, a més de regular-ne el funcionament (taxes per parades, vigilància...).

Per datar el naixement de la fira de Sant Josep a Solsona, s'ha fet un repàs de diversos almanacs a partir de mitjan segle XIX. El primer que s'ha consultat és l'*Almanaque religioso, civil, histórico, geográfico, físico y agrícola para el año 1845*, de Juan de Zafont y de Ferrer, on consten les fires del primer dilluns de Quaresma (p. 183) i del segon dilluns de Pasqua (p. 184); de la fira de Sant Josep no se'n fa esment. Poc temps després, es publica a la *Gaceta de Madrid* (núm. 6.405, de 15 de gener de 1852) una circular que insta a regularitzar els anuncis de fires i mercats a l'almanac civil. Amb posterioritat a aquest any, s'han revisat quatre almanacs més: *Calendario para el Principado de Cataluña del año 1850* (Barcelona, Imprenta de Pons y Cia.), *Almanaque del Diario de Barcelona para el año 1861* (Barcelona, Imprenta del Diario de Barcelona), *Calendario para el Principado de Cataluña del año 1875* (Barcelona, Imprenta de Llorens) i *Calendari del Pagès per lo any 1890* (Barcelona, Imprenta de Anton Brusi). En cap dels quatre, es fa menció de la fira de Sant Josep de Solsona, en canvi les fires mòbils de Quaresma i Pasqüetes hi apareixen amb certa regularitat.

Encabat, s'ha fet una repassada de les edicions del *Calendari del Pagès* corresponents a 1892, 1894, 1896

i 1898, amb idèntic resultat. El 1900, però, aquest almanac editat per l'Institut Agrícola de Sant Isidre es presenta amb un canvi de disseny i un increment molt notable de les fires catalanes que s'hi anuncien. Per a Solsona, se citen les fires d'origen baix medieval de Quaresma, Pasqüetes, Sant Bartomeu (24 d'agost) i Sant Martí (11 de novembre), i apareixen, per primer cop les de Sant Josep, Sant Isidre¹ (15 de maig), Sant Antoni (13 de juny) i Sant Jaume (25 de juliol). No sembla pas agosarat, doncs, creure que el temps de la fira de Sant Josep s'inicia els anys del tombant de segle.

Un ha de situar l'aparició de la fira de Sant Josep en el marc econòmic favorable de la ramaderia catalana que s'encetà el darrer decenni del segle XIX i que perdurà fins l'esclat de la Guerra Civil, en la conjuntura més general de les transformacions del sector agrari. Tal com assenyala García Pascual (2000, p. 84-85), aquests canvis foren l'augment de l'extensió i dels rendiments dels conreus, l'auge i especialització de la producció ramadera, sense oblidar el creixement del consum de carn, llet i ous en les àrees urbanes, ni la política aranzelària que reservà el mercat interior per als productes pecuaris autòctons. Per altra banda, les fires eren lloc de trobada de tractants de bestiar i pagesos que s'hi proveïen de bestiar de treball, en una època en què "la força de tir animal constituïa un element fonamental dels sistemes agraris dels Països Catalans. Bous, vaques i ases inicialment, i més tard mules i cavalls, s'havien convertit des dels temps medievals en un component fonamental de les pràctiques agrícoles més usuals." (Garrabou 2006, p. 295)

És palesa també una ferma voluntat de crear fires noves a la ciutat o atreure'n de properes a la tenor de diverses actuacions del govern local i dels interessos dels ramaders, coincidents a potenciar la funció de Solsona com a centre organitzador de la comarca: intent frustrat de part de l'Ajuntament de Solsona per traslladar-hi la fira de Santa Llúcia de Navès en 1905 (Bertran 2003b, p. 28), instauració de la fira de Cap d'Any el 1914 a petició dels tractants de bestiar (Bertran 2003a, p. 41), trasllat de la fira del Bancal de l'Arç a Solsona en 1916 a iniciativa municipal (Bertran 2001a, p. 69), trasllat no reeixit de la fira

de la Torregassa en 1916 arran la demanda d'una comissió de ramaders (Seubasembrada 1931, p. 3).

Un darrer element que no s'ha d'oblidar és el caire religiós ensem que festiu de la diada de Sant Josep. El valuós testimoni de Pere Espinal,² recollit per Joan Bellmunt (1994, p. 306), recorda una missa solemne, amb presència de la corporació municipal, i exposició del Nostramo durant tota la jornada. Per altre cantó, un pot afegir el que diu la gent, *Sant Josep no era Quaresma*, perquè, un cop enllestida la sembra del cereals tardans i amb ganes de deixar l'hivern enrere, s'obria un parèntesi en aquest temps de privacions, fins al punt que, tal com rememora el mateix Espinal, tothom es mudava i era tradició que els que s'havien de casar després de Pasqua sortien agafats de la mà a passejar amunt i avall. Encabat, cap al ball, els casadors i el jovent que hi anava *a vistes*. No és d'estranyar que amb el temps la fira de Sant Josep fos coneguda com la *fira dels enamorats* o *dels festeigs*.

2. La major rellevància de la fira de Sant Josep

Havent donat per bona la hipòtesi que la fira de Sant Josep de Solsona apareix a cavall dels segles XIX i XX, toca ara analitzar per què com més va més guanya importància, en detriment de les fires de Quaresma i Pasqüetes. Hi ha, sigui dit d'entrada, un parell de factors que juguen en contra d'aquestes fires: l'un és el fet de no reunir-se en dia festiu, cosa que no afavoreix el caire lúdic de l'esdeveniment; el segon, més important, és no escaure's en data fixa, la qual cosa dificulta que aquestes dues fires esdevinguin una fita anual en els itineraris dels tractants de bestiar, element que pot resultar definitiu quan s'acosten a Sant Josep o Sant Isidre.

No és d'estranyar, doncs, que s'enregistri una tendència que assenyala la pèrdua d'importància relativa de les fires que es reuneixen en data mòbil, atenent al calendari litúrgic, en benefici de les que es fan un dia fix de l'any. Carreras i Torras (2004, p. 174-175), havent fet un buidatge exhaustiu del *Calendari del Pagès*, han demostrat que "tot i l'augment del nombre de fires entre el 1856 i el 1955, el ritme en l'estacionalitat és pràcticament el mateix, amb

1 Per bé que es reunia a Solsona des de 1833, si més no (Bertran, 2003a, p. 47).

2 *Recull de records de Pere Espinal*. - p. 57-58

l'excepció de les fires celebrades en dates mòbils: ... 40 fires en 1856, que representen el 18% del total de les de Catalunya; i 53 en 1955, que equivalen al 9%." Aquesta tirada a la baixa mirarà de ser corroborada amb un seguit de notícies de premsa i l'anàlisi comparativa del volum de compravendes de bestiar fetes a les fires de Solsona les primeres dècades del segle XX.

Per analitzar la rellevància de la fira de Sant Josep i la seva posició jeràrquica respecte les altres fires de Solsona, s'ha fet una repassada a fons dels llibres-registre de ramaderia, que en virtut del *Real Decreto de 15 de Octubre [de 1894], aprovando las Ordenanzas generales de la renta de aduanas*,³ obligava els alcaldes a fer assentament de les compres i vendes de bestiar efectuades a la seva població, amb indicació expressa del nombre d'animals i del nom de venedors i compradors, a més d'assenyalar-ne llur procedència. A partir d'aquests registres, s'ha elaborat el quadre de compravendes que figura a l'annex i, en base a aquest, les taules que hi ha inserides al text d'aquest article.

La taula 1 és un resum de totes les anotacions referides a les fires de Solsona i rodalia, ordenades, aquestes darreres, segons l'any agrícola, de tardor a estiu. Aquest quadre permet intuir una posició intermèdia de la fira de Sant Josep en una classificació jeràrquica d'aquestes reunions, per sota de les fires de primavera (Sant Isidre i Sant Antoni), estiu (Sant Jaume i Sant Bartomeu) i les que es feien en descampat (la Torregassa i el Bancal de l'Arç). Sembla que no pot ser altrament, tractant-se d'una fira de recent creació, al costat d'altres de prou consolidades. Això no obstant, esdevé significatiu que la fira de Sant Josep enregistri, ja a les dues primeres dècades del segle XX, força més transaccions que les immediates en el calendari, Quaresma i Pasqüetes, com és veurà tot seguit en retrocés.

La decadència de la fira de Quaresma es pot intuir en aquestes notícies del diari *El Montañés*: "la feria del lunes último fueron pocas las transacciones lamentándose todos los feriantes de la persistente sequía que hace temer una mala cosecha en el presente año." (18 de març de 1905, p. 2) "La feria celebrada el lunes de esta semana [18 de febrer] resultó un mercado, pues la concurrencia resultó muy escasa y las transacciones pocas." (23 de febrer de 1907, p. 2). Mentrestant la de Sant Josep sembla haver guanyat

Taula 1. Anotacions de compravendes de bestiar referides a les fires de Solsona i rodalia als llibres-registre de ramaderia (1903 – 1922)

nom de la fira	mencions als llibres-registre de Solsona i Olius	
	nombre	%
Sant Lluç - l'Empelt	16	1,85
Sant Martí	31	3,58
Santa Llúcia	31	3,58
Cap d'Any	50	5,76
el Bancal	112	12,92
Quaresma	13	1,50
Sant Josep	51	5,88
Pasqüetes	24	2,77
Sant Isidre	141	16,26
Sant Antoni	120	13,84
Sant Jaume	95	10,96
Sant Bartomeu	91	10,50
la Torregassa	92	10,60
total Solsona i rodalia	867	100,00

Font: *Libro-registro que lleva esta Alcaldía [Olius] de los ganados conforme al art. 263 de las ordenanzas de Aduanas vigentes* (Fons Ajuntament d'Olius, núm. 51) i *Registro especial de Ganadería [del Ayuntamiento de Solsona] para el cumplimiento del artículo 263 de las Ordenanzas de Aduanas de 15 de Octubre de 1894* (Fons Ajuntament de Solsona, núm. 156). Arxiu Comarcal del Solsonès.

terreny: "La feria que se celebró en esta ciudad el día 19 de este mes resultó concurrida en extremo, haciéndose muchas transacciones y á buenos precios, sin duda debido á lo bien que se presenta la cosecha este año." (*El Montañés*, 24 de març de 1907, p. 3)

La inconveniència de la proximitat de la fires Quaresma i Sant Josep resta palesa al mateix diari. "La circunstancia de que por caer tan alta la cuaresma hayan coincidido la primera feria anual y la de San José en el intervalo de una semana ha quitado animación á ambas pues si fué pequeña la del lunes esperamos que lo será más la de mañana, no obstante caer en domingo que como feriado es á propósito para que puedan fácilmente los labradores abandonar sus casas y faenas." (*El Montañés*, 18 de març de 1905, p. 2) Tanmateix, la corporació municipal no demostra

3 *Gaceta de Madrid*, núm. 301, p. 311.

gaire interès a potenciar la fira de Quaresma, a tenor d'aquesta notícia publicada a *El Montañés* (10 de març de 1906): “El año último por orden del Sr. Alcalde de esta ciudad [de Solsona] se pregonó el día de la feria del primer lunes de cuaresma, que en los años sucesivos dicha feria tendría lugar el primer sábado de cuaresma y como no se ha tomado por dicha autoridad medida alguna posteriormente para hacer público el pregón de referencia, este año ha resultado que, la feria dicha, por unos fue el sábado y por otros el lunes como de costumbre, pero que ni el primer día ni el segundo fue con la animación de los otros años. Según de público se dice el próximo año se celebrará el lunes como siempre se había celebrado.”

Deu anys després d'aquestes notícies, el periòdic local *Lacetània* no fa si no refermar la tendència apuntada: “La fira que tots els anys se celebra el primer dilluns de Quaresma, va veures molt poc concorreguda, tal volta degut a que, en aquesta diada, se celebren fires en altres pobles d'aquestes rodalies i per estar els de l'alta montanya incomunicats encara per la molta neu.” (19 de març de 1916, p. 3) “La fira que anyalment se celebra en aquesta ciutat el dia de Sant Josep, va veures, a pesar del temps plujós que durant fa vuit dies no'ns deixa, molt més concorreguda que l'anterior, fent-se en gran número les transaccions.” (25 de març de 1916, p. 2-3). “La passada fira que anyalment se celebra el dilluns sobre després de Pasqua, se vegé molt poc concorreguda a causa de la proximitat de la del 15 de l'actual, diada de Sant Isidre, i que acostuma a ésser una de les més concorregudes.” (10 de maig de 1916, p. 3)

Les notícies aparegudes l'any sobre en aquesta mateixa publicació confirmen la tirada a la baixa de les fires mòbils i la superior rellevància de la de Sant Josep: “La fira que tingué lloc en aquesta ciutat el dilluns d'aquesta setmana, va veure's molt poc animada fent-se escasses transaccions.” (4 de març de 1917, p. 4) “La fira de S. Josep fou concorreguda en extrem, com pocs anys s'hagués vist, fent-se innumerables transaccions especialment en bestiar mular, essent aquest pagat a bon preu. Una mula, propietat del nostre amic D. Josep Garriga, fou pagada a 2.760 pts.” (25 de març de 1917, p. 5) “La prop-passada fira del dilluns sobre Pasqua se vegé molt poc concorreguda, amb motiu de les fires que's celebren durant aquells dies en el poble de Verdú. També hi contribuí en gran mesura el temps variable dels dos dies anteriors

que foren de pluja i forta tremontana.” (25 d'abril de 1917, p. 6)

Hi ha, val a dir-ho, alguna notícia positiva de les fires mòbils, com ara la difosa a *El Montañés* (28 d'abril de 1906, p. 2), on es llegeix: “La feria celebrada el lunes de esta semana [23 d'abril, fira de Pasqüetes] en esta ciudad, resultó un poco más animada que en años anteriores sin duda por el buen aspecto que presenta la cosecha.” I la publicada a *La Verdad* (15 de març de 1919, p. 3), on es diu: “La feria [de Quaresma] celebrada el día 10 del actual se vió muy concurrida, haciéndose numerosas transacciones, así en ganado bovino como mular.” Això no obstant la pèrdua de pes relatiu d'aquestes fires és evident: “La feria [de Pasqüetes] que se celebró en esta ciudad el día 28 del actual se vió poco concurrida. La próxima feria de S. Isidro promete revestir más importancia.” (*La Verdad*, 1 de maig de 1919, p. 2) “Malgrat el bon temps fou molt desanimada la fira del primer dilluns de Quaresma. El bestiar que més abundà fou el mular i boví.” (*Acció Popular*, 11 de març de 1933, p. 13)

Les raons adduïdes per explicar la davallada de les fires mòbils de Solsona són diverses: la manca d'un dia fix que els faciliti esdevenir una fita en l'agenda dels tractants, la proximitat temporal, alguns anys, a fires locals més importants -Sant Josep pel que fa a la de Quaresma i Sant Isidre respecte la de Pasqüetes- o la competència d'altres de foranes prou potents, com ara la de Sant Marc de Verdú (15 d'abril), especialitzada en bestiar de peu rodó, o el mal temps -fred i neu- pel que fa a la del primer dilluns de Quaresma. Són, doncs, un seguit de factors que fan que la fira de Sant Josep emergeixi amb força, enmig de dues fires que són en decadència, per bé que el retrocés d'aquestes darreres s'allargarà una colla d'anys abans no desapareguin, perquè mentre s'hi reuneixi gent amb ànim de fer tracte, el Camp i el Vall Fred seran a punt per fer-hi fira.

3. Un esbós de l'àrea d'influència i trets generals de la fira de Sant Josep

Un cop d'ull a la taula 2 permet veure que els venedors de bestiar a la fira de Sant Josep són en gran mesura (86,54%) de la comarca del Solsonès, mentre que els de fora la demarcació són només un de cada set (13,46%). El seu radi d'atracció, definit per la procedència dels compradors és la pròpia comarca i les demarcacions limítrofes a igual proporció (26,92%),

però amb una àrea d'influència que s'estén per altres comarques catalanes més allunyades (44,24%) i fins i tot més enllà. Aquestes dades demostren ben a les clares que es tracta d'una fira que es nodreix del gènere local i que el distribueix arreu del territori. Aquest fet s'ha d'atribuir a l'especialització de les contrades pirinenques i pirinenques a ensinistrar mules i al prestigi de què gaudien determinats tractants solsonins.

Taula 2. Procedència comarcal de compradors i venedors de bestiar a la fira de Sant Josep (1904 – 1920)

procedència	mencions als llibres-registre d'Olius i Solsona	
	nombre	%
Solsonès	45	86,54
d'altres llocs	7	13,46
total propietaris o venedors	52	100,00
compradors		
Solsonès	14	26,92
Bages	4	
Berguedà	2	
Anoia	2	
Segarra	2	
Noguera	2	
Alt Urgell	2	
total comarques limítrofes	14	26,92
Osona	11	
Conca de Barberà	3	
Segrià	3	
Urgell	2	
Baix Camp	2	
Pallars Jussà	1	
Barcelonès	1	
total comarques no limítrofes	23	44,24
fora de Catalunya	1	1,92
total compradors	52	100,00

Font: elaboració a partir l'annex.

La taula 3 presenta les compravendes efectuades les dues primeres dècades del segle XX a la fira de Sant Josep, classificades per la mena de bestiar comercialitzat. S'hi evidencia de manera prou palesa que aquesta és una fira de mules (80,36% dels animals venuts, que equivalen al 73,08% de les operacions realitzades). Val a dir, però, que cal prendre aquests registres de ramaderia amb la deguda cautela, ja que són incomplets. Els assentaments relacionats a l'annex són, sobretot, del quadrienni 1917-18, mentre que els corresponents a la resta del període (1904-16) són ben escadussers. Aquesta mancança ha de fer considerar amb prevenció el fet que les vendes d'animals de peül·la partida siguin gairebé inexistents. Al mateix temps, cal tenir en compte la prohibició governativa de menar aquests animals a fira els anys d'epidèmia de glossopeda, com en 1920 (*Lacetània*, 10 d'abril de 1920).

No obstant tot plegat, és de creure que la fira de Sant Josep era un mercat de mules, en el marc d'una àrea de recría que s'estenia de l'altiplà del Solsonès cap a muntanya: moltes cases compraven mules sobreanyes (d'1 a 3-4 anys) per fer-les treballar ensems que les ensenyaven -les *afaitaven*, en la terminologia del pagès-, i quan encara els quedaven dents de llet i se'n podia provar l'edat (3-4 anys), les duïen a vendre a fira (Bertran 2001b, p. 68). Com si no, es poden entendre les operacions de diversos venedors que només apareixen ocasionalment als registres, al costat d'altres de presència continuada i major volum de negoci. Dissortadament als llibres de ramaderia consultats no hi consta, tret de comptades excepcions, l'edat dels animals.

Atesa la preponderància de bestiar mulatí a la fira, s'han analitzat sobretot les transaccions d'aquesta mena d'animals, a partir de la taula 4. L'observació senzilla demostra que les operacions es fan a la menuda (el 71,06% són d'un sol exemplar, mentre que les d'un parell de bèsties es redueixen al 15,79%), fet que fa pensar en la presència de pagesos que feien cap a la fira per proveir-se d'aquests animals de treball. Paga la pena remarcar una venda de 14 mules, efectuada per Joan Argerich (a) *el Pujolà de Clarà* (renom degut al seu origen en aquest llogarret de Castellar de la Ribera) a un comprador de Medina de Rioseco (Valladolid), que no es tracta d'un client ocasional, val a dir-ho, perquè el 6 de juny de 1916, ja li n'havia

Taula 3. Operacions segons tipus de bestiar a la fira de Sant Josep (1904 – 1920)

tipus de bestiar	mencions als llibres-registre d'Olius i Solsona			
	nombre operacions	%	nombre d'animals	%
mular	38	73,08	90	80,36
asini	11	21,15	14	12,50
cavallí	-	-	-	-
total peu rodó	49	94,23	104	92,86
vacum	3	5,77	8	7,14
oví	-	-	-	-
porquí	-	-	-	-
total peülla partida	3	5,77	8	7,14
total d'operacions	52	100,00	112	100,00

Font: elaboració a partir l'annex.

comprat 10.⁴ I la baixa (no consta comprador) de 16 exemplars amb destinació a Tàrrega, per ser traslladats per ferrocarril ves a saber on.

Taula 4. Transaccions de bestiar mular a la fira de Sant Josep (1904 – 1920) segons el nombre d'exemplars

animals per transacció	transaccions als llibres-registre d'Olius i Solsona	
	nombre de transaccions	% transaccions
1	27	71,06
2	6	15,79
3	1	2,63
4	2	5,26
14 i 26	2	5,26
total	38	100,00

Font: elaboració a partir de l'annex.

L'anàlisi de les operacions de venda d'animals llistades a l'annex permet d'apuntar algunes darreres consideracions sobre la fira de Sant Josep: hi fan cap els tractants de bestiar de la comarca, tot i que devien tenir altres canals de comercialització que la fira; els identifiquem com els venedors que hi fan un volum

de negoci significatiu o hi són presents en més d'una edició (la figura més important és sens dubte, Joan Argerich, el magnat de les mules a Solsona; però cal no oblidar Jaume Fortich, de Navès, Domingo Marbà, de Solsona, o Pere Sampons, d'Olius, entre d'altres). El 19 de març de 1918, un d'aquests tractants, Domingo Marbà, compra 4 vacums i 4 asinins, i en ven 4 i 3, respectivament.⁵ La vigília, Ramon Selma compra 2 ases i els ven l'endemà.⁶ La manca de dades sobre els trets dels animals comercialitzats no permet altra cosa que intuir-ne un activitat especulativa, per altra banda, ben pròpia de les fires.

Pel que fa a les compres considerem com a tractant qui adquireix més d'un animal en un mateix any, pressuposem que amb ànim de revendre i fer negoci. Es tracta, en bona mesura, de comerciants vinguts de les bandes de Vic (Sentfores, Tavertet, la Torre d'Oristà i de Vic mateix) o Tarragona (Reus, Santa Coloma de Queralt i Savallà del Comtat). Hi ha compradors en una mateixa edició de la fira d'igual procedència (casos de Seròs i Talavera), la qual cosa permet especular sobre si feien el desplaçament plegats. I no ens podem estar d'afegir un interrogant sobre la compra d'ases: les dues bèsties que menaven a Seròs van fer cap a les mines de lignit?

⁴ *Registro especial de Ganadería [del Ayuntamiento de Solsona]*, full núm 4.

⁵ *Ídem*, full núm 13 bis.

⁶ *Ídem*, full núm 14.

Durant bona part del segle XX, abans de les transformacions introduïdes pel tractor, la força de tir animal va ser fonamental, raó per la qual el camp català va contribuir en ultra mesura a l'expansió del mercat d'animals de treball. Fins al punt que per a moltes cases l'adquisició d'aquestes bèsties representava la despesa més gran en capital mobiliari. Segons Rossell i Vilà, veterinari i professor a l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona, cap a l'any 1915, a Catalunya, el nombre d'animals de treball s'havia incrementat força respecte el segle XIX i s'assolien les xifres següents: 200.000 bous i vaques, 157.000 ases, 130.000 mules i 100.000 cavalls (Garrabou 2006, p. 295). Seguint el mateix autor, el preu de cavalls i mules oscil·lava entre 500 i 700 pessetes; els ases costaven unes 100 pessetes i el cost d'un bou anava de 250 a 375 pessetes.

Atès com era un mercat a l'alça, els preus pagats a les fires s'incrementaren força si els comparem amb els que *La Vanguardia* (4 de març de 1934, p. 21) recull una vintena d'anys més tard per a la fira de Quaresma, que no suposem diferents dels de la de Sant Josep: "En la feria de ganados efectuada últimamente, rigieron los precios siguientes: Mulas superiores francesas, de 2.000 a 2.500 pesetas; mulas del país, de 1.500 a 1.700 pesetas. Asnos buenos, de 400 a 500 pesetas; asnos medianos, de 300 a 400 pesetas. Bueyes superiores para trabajos agrícolas, a 1.500 pesetas el par." En aquests anys, la fira de Sant Josep, en tant que mercat d'animals de tir, devia travessar una bona època.

Val a dir, però, que la fira de Sant Josep no era només un mercat de mules, tot i que fos l'activitat econòmica més important. La crida publicada a *La Verdad* (10 de març de 1918) apunta a una comercialització diversificada de productes agraris: "El próximo día 19 de este mes tendrá lugar en Solsona, la llamada feria de San José la cual promete ser muy concurrida, dados los preparativos que estan haciendo los comerciantes y productores de este país que desean asistir a la misma. Procuren pues traer a la misma sus ganados y productos agrícolas, los labradores de esta Comarca en la seguridad de que, dadas las circunstancias, las venderan a buen precio."

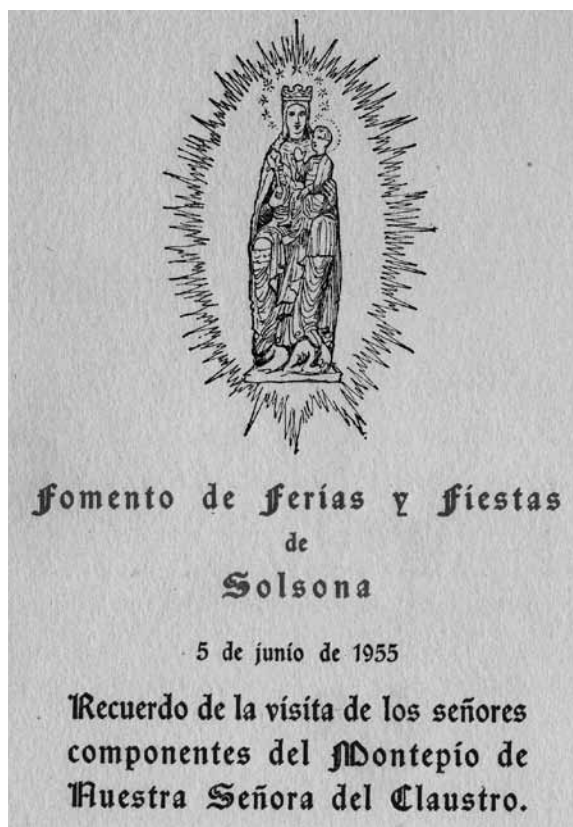
4. Eslanguiment i desaparició de la fira de Sant Josep

El règim d'autarquia imposat rere la Guerra Civil comportà una greu crisi agrària durant la dècada dels quaranta, que impossibilità el desenvolupament i l'especialització de l'agricultura, abocada al conreu del blat per combatre la fam, la substitució de la força de treball animal per la tracció mecànica, i provocà l'estancament de la producció ramadera. Aquesta conjuntura econòmica sumí les fires en un estat d'esmoreïment, afavorit per la innacció institucional: "... es de notar que nuestras ferias han efectuado un bajón extraordinario durante los últimos años, cosa muy natural si tenemos en cuenta que la propaganda que hacemos brilla por su ausencia, y así podemos ver como otras ciudades aprovechan cualquier ocasión para hacer concursos de ganado y otras cosas que atraen a la gente, mientras nosotros nos dormimos tranquilamente sobre los laureles, y nos conformamos en que se diga que Solsona es la ciudad de las ferias." (*Solsona*, 15 de juny de 1951, p. 2)⁷ L'any sobre, el mateix periòdic tira amb bala: "... si nuestra Cámara de Comercio diera alguna prueba de su existencia, nuestras ferias podrán considerarse entre las mejores de la región." (*Solsona*, 1 d'abril de 1952, p. 4)

Per capgirar aquesta situació, l'any 1952 es creà el Fomento de Ferias y Fiestas (popularment, les *Tres Efes*, en al·lusió a les sigles FFF), amb la intenció d'impulsar el desenvolupament comercial de Solsona, en general, i les fires, en particular. Per bé que les primeres iniciatives miraran de relançar també les fires de Sant Josep, Sant Antoni, Sant Jaume i Sant Martí, aviat els esforços s'abocaran a la de Sant Isidre, que des de començ de segle és la més important pel que fa a transaccions de bestiar (Bertran 2003, p. 48) i no entra en competència amb la de Sant Josep a Mollerussa. Amb la intenció d'impulsar la fira de Sant Isidre, s'hi faran exposicions de maquinària agrícola des de 1953 i concursos de ramaderia a partir de 1956 (Tàsies 2003, p. 94 i 99), mentre que les altres fires no veuran modificades llurs orientacions.

El 1955, les *Tres Efes* edita un opuscle sobre Solsona, on se citen les fires de Cap d'Any, Sant Josep, Sant Isidre, Sant Antoni, Sant Jaume, l'*Ampel* (amb tota probabilitat, Sant Lluç) i Sant Martí. Quaresma i

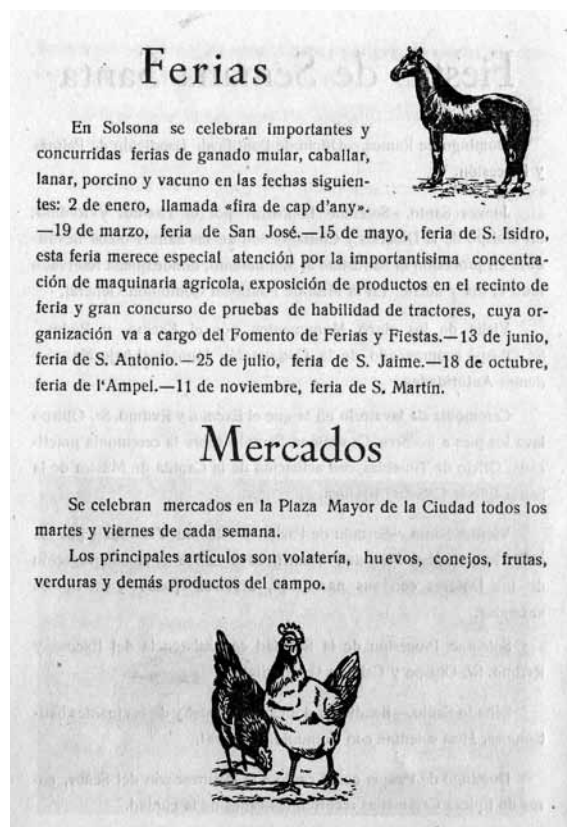
7 Reproduït a Tàsies (2003, p. 77).

ACS. Col·lecció d'impresos, any 1955. Opuscle "Fomento de Ferias y Fiestas de Solsona", portada

Pasqüetes, talment com el Bancal, ja no hi surten (p. 8). En 1966 la Càmera Oficial de Comerç i Indústria de Tàrraga s'adreça a l'Ajuntament de Solsona, expressant la voluntat d'actualitzar les dades finals de Catalunya i demanant informació de les fires i els mercats que s'hi reuneixen.⁸ La resposta fa menció de les fires de Sant Josep, Sant Isidre, Sant Antoni, Sant Jaume i Sant Martí.⁹ Han desaparegut, entre d'altres, les fires de Quaresma i Pasqüetes. Si aquestes fires es van celebrar encara a cavall dels cinquanta i seixanta-cosa que algú pot adduir si consulta el *Boletín Oficial de la Provincia de Lérida* fins 1968-, és clar que a Solsona no les en consideraven.

Joaquín Gías, en una conferència pronunciada en ocasió del *Día de la Provincia* celebrat a Lleida en 1965, en tractar de fires i mercats (apartat 2.8.2) a Solsona, diu: "La del 19 de marzo ... se mantiene con gran esplendor asistiendo alrededor de 200 expositores, provenientes de todo el partido judicial y pueblos limítrofes de la provincia de Barcelona que exponen ganado y maquinaria agrícola, así como cereales,

ACS. Col·lecció d'impresos, any 1955. Opuscle "Fomento de Ferias y Fiestas de Solsona", pàg. 8

pienso, semillas y artículos varios, superando las transacciones los tres millones de pesetas." Aquestes xifres d'expositors i volum de negoci situen la fira de Sant Josep per damunt de les fires de Sant Antoni, Sant Jaume i Sant Martí, a les quals, el mateix autor, atribueix 75 expositors i compravendes per un milió i mig de pessetes. Així mateix, deixa clara l'hegemonia de la fira de Sant Isidre, per a la qual comptabilitza més de 200 estands, però amb exposició de mercaderies avaluades en 75 milions de pessetes, unes transaccions entre 8 i 10 i un nombre de visitants per damunt dels 50.000.

És per això que no ha d'estranyar llegir a *La Vanguardia* (19 de març de 1969, p. 29) que "de las doce ferias anuales que se celebran en Solsona, la de San José es una de las más destacadas. Consigue reunir un gran gentío, conservando en buena parte aquellas características tradicionales. Solsona será reducida para albergar a gentes venidas de todas las regiones, teniendo en cuenta que la comarca, predominantemente agrícola, se halla en período de espera cereal.

8 Arxiu Comarcal del Solsonès, fons municipal de l'Ajuntament de Solsona, núm. 713: 8 "Correspondència i instàncies relacionades amb fires i mercats."

9 Ídem.

ACS. Fons Ajuntament de Solsona. Col·lecció de cartells, 1963.

ACS. Fons Ajuntament de Solsona. Col·lecció de cartells, 1966.

Los actos organizados le dan un colorido singular a esta feria llena de tipismo.”

Durant els anys setanta, la fira de Sant Josep va anar esllanguint-se fins a desaparèixer els primers vuitanta. De fet, va anar esdevenint com més va més una festa popular, perdent progressivament el caire comercial propi d'aquesta mena de reunions. Els darrers anys, era “més aviat una fira de botigues i pocs animals, amb ball, això sí”, tal com apunta Josep Caelles, exdirector de la fira de Sant Isidre. El record dels més joves és el d'una diada festiva amb autos de xoc, tómbols i barraques de tir al blanc, perquè aquesta és, al capdavant, una altra accepció del terme *fira*. La voluntat de permanència de la fira s'explica perquè, sempre, “abans i ara, hi ha hagut un element que, tant com aquell interès econòmic i comercial, ha contribuït al manteniment de les fires i els mercats. Aquest element, sens dubte, ha estat la necessitat que sempre ha sentit l'home del contacte directe amb els altres homes, del contacte personal, del fugir de la soledat immensa que suposa la mecanització, la uniformitat i l'anonimat a què tendeixen, sempre, les relacions comercials.” (Casassas 2000, p. 233)

Annex. Compravendes de bestiar efectuades a la fira de Sant Josep (19 de març), Solsona								1904 - 1920	
nom del venedor	població de residència	comarca	caps	tipus de bestiar	nom del comprador	població de residència	comarca o província	any	
Ramon Oliva	Olius	Solsonès	4	mular	Francisco Martí	Santa Coloma de Queralt	Conca de Barberà	1904	
Miguel Tarrés	Olius	Solsonès	1	mular	Francisco Martí	Santa Coloma de Queralt	Conca de Barberà	1904	
José Barons	Olius	Solsonès	1	mular	Pedro Solé	Vic	Osona	1904	
José Semis	Olius	Solsonès	1	mular	Pedro Solé	Vic	Osona	1907	
Pedro Torra	Olius	Solsonès	1	mular	Esteban Portet	Gurb	Osona	1913	
Miguel Tarrés	Olius	Solsonès	4	mular	José Taño	Vic	Osona	1915	
Pedro Torra	Olius	Solsonès	3	mular	José Crispí	Vic	Osona	1916	
José Montané	Olius	Solsonès	1	mular	Constantino Parra	Manresa	Bages	1917	
Pedro Sampons	Olius	Solsonès	2	mular	Jaime Febrer	Sentfons	Osona	1917	
Pascual Cardona	Solsona*	Solsonès	1	mular	Miguel Simon	Berga	Berguedà	1917	
Juan Argerich	Solsona	Solsonès	14	mular	José Giménez	Medina de Rioseco	Valladolid	1917	
Juan Viladrich	Olius	Solsonès	1	mular	Valentí Ros	Casserres	Berguedà	1917	
Jaime Fortich	Navès	Solsonès	4	vacum	Domingo Marbá	Solsona	Solsonès	1918	
Domingo Marbá	Solsona	Solsonès	2	vacum	Ángel Riu	Anyà	Noguera	1918	
Domingo Marbá	Solsona	Solsonès	2	vacum	Esteban Faidella	Abella de la Conca	Pallars Jussà	1918	
Juan Coll	Solsona	Solsonès	1	asiní	Domingo Marbá	Solsona	Solsonès	1918	
Miguel Prat	Aguilar de Segarra	Bages	1	asiní	Domingo Marbá	Solsona	Solsonès	1918	
Miguel Barcons	Riner	Solsonès	1	asiní	Domingo Marbá	Solsona	Solsonès	1918	
Ramon Solé	Solsona	Solsonès	1	asiní	Domingo Marbá	Solsona	Solsonès	1918	
Domingo Marbá	Solsona	Solsonès	1	asiní	José Montull	Seròs	Segrià	1918	
Domingo Marbá	Solsona	Solsonès	1	asiní	Francisco Mir	Seròs	Segrià	1918	

Domingo Marbá	Solsona	Solsonès	1	asiní	Agustín Hernández	Lleida	Segrià	1918
José Mitjana	Bassella	Alt Urgell	2	Asiní	Ramon Selma	Solsona	Solsonès	1918
Ramon Selma	Solsona	Solsonès	2	asiní	José Santiago	Barcelona	Barcelonès	1918
José Sampons	Solsona*	Solsonès	1	mular	José Prat	Igualada	Anoia	1918
Juan Viladrich	Olius	Solsonès	1	mular	Ramon Montaña	Torre d'Oristà	Osona	1918
Pedro Sampons	Olius	Solsonès	1	mular	Ramon Montaña	Torre d'Oristà	Osona	1918
Pedro Sampons	Olius	Solsonès	1	mular	Jaime Segura	Talavera	Segarra	1918
Pedro Sampons	Olius	Solsonès	2	mular	José Sicart	Talavera	Segarra	1918
Pedro Sampons	Olius	Solsonès	1	mular	Ramon Montaña	Torre d'Oristà	Osona	1918
Juan Argerich	Solsona	Solsonès	2	mular	José Aymerich	Savallà del Comtat	Conca de Barberà	1918
Juan Argerich	Solsona	Solsonès	2	mular	Ignacio Ferrer	Manresa	Bages	1918
Juan Argerich	Solsona	Solsonès	1	mular	Francisco Bacardit	Sant Pere Sallavinera	Anoia	1918
Juan Argerich	Solsona	Solsonès	2	mular	José Riu	Tàrraga	Urgell	1918
Juan Argerich	Solsona	Solsonès	26	mular		Tàrraga	Urgell	1918
Francisco Capdevila	Solsona*	Solsonès	1	asiní	Juan Comas	Tossal	Noguera	1919
Jaime Jounou	Olius	Solsonès	2	mular	Juan Viladrich	Solsona	Solsonès	1919
José Semis	Olius	Solsonès	1	mular	Rosendo Comellas	Fígols d'Organyà ¹⁰	Alt Urgell	1919
José Ganglells	Olius	Solsonès	1	mular	Ángel Riu	Fígols d'Organyà ¹¹	Alt Urgell	1919
Juan Grau	Pinós	Solsonès	1	mular	José Ganglells	Olius	Solsonès	1919
Pedro Cots	Solsona*	Solsonès	2	asiní	José Vidal	Rocafort	Bages	1920
Pedro Sampons	Olius	Solsonès	1	mular	Juan Vila	Tavertet	Osona	1920

¹⁰ L'anotació al llibre-registre només fa referència a Fígols. Davant el dilema d'haver de triar entre els pobles de Fígols d'Organyà i Fígols de les mines (Berguedà), s'ha optat pel primer de tots dos, més proper a Solsona, per a no magnificar l'àrea d'influència de la fira, malgrat que l'oportunitat de relacionar-la amb l'activitat minera era interessant.

¹¹ Ídem.

Juan Vendrell	Olius	Solsonès	1	mular	Juan Vilá	Tavertet	Osona	1920
Eudaldo Mujal	Solsona	Solsonès	1	mular	Antonio Costa	Olius	Solsonès	1920
Antonio Costa	Solsona*	Solsonès	1	mular	Emilio Bordas	Reus	Baix Camp	1920
Pedro Torra	Olius	Solsonès	1	mular	Emilio Bordas	Reus	Baix Camp	1920
Francisco Marbà	Solsona*	Solsonès	1	mular	Jaime Singla	Talamanca	Bages	1920
Miguel Dach	Ordís	Alt Empordà	1	mular	Joan Argerich	Solsona	Solsonès	1920
Saturnino Busquets	Esponellà	Pla de l'Estany	1	mular	Joan Argerich	Solsona	Solsonès	1920
Miguel Ceradas	Esponellà	Pla de l'Estany	1	mular	Joan Argerich	Solsona	Solsonès	1920
Narciso Melció	Tayalón ¹²		1	mular	Joan Argerich	Solsona	Solsonès	1920
Ramon Viñolas	Tayalón		1	mular	Joan Argerich	Solsona	Solsonès	1920

* Quan no consta la població de residència, s'ha optat per fer constar la del llibre-registre on hi ha l' anotació corresponent.

Font: *Libro-registro que lleva esta Alcaldia [Olius] de los ganados conforme al art. 263 de las ordenanzas de Aduanas vigentes* (ACS, *Fons de l'Ajuntament d'Olius*, núm. 51) i del *Registro especial de Ganadería [del Ayuntamiento de Solsona] para el cumplimiento del artículo 263 de las Ordenanzas de Aduanas del 15 de Octubre de 1894* (ACS, *Fons de l'Ajuntament de Solsona*, núm. 156).

12. Al llibre-registre, apareix "Tayalón" amb una cal·ligrafia que no deixa marge al dubte. Desconeixem on para aquesta població.

BIBLIOGRAFIA

BELLMUNT, Joan (1994), *Fets, costums i llegendes. El Solsonès II*. Lleida: Pagès editors. ISBN 84-7935-188-8

BERTRAN, Enric (2000), "La fira de l'Empelt, tot seguint l'empremta de Pau Vila". A: *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 49. Barcelona, p. 41-49. ISSN 1133-2190

BERTRAN, Enric (2001a), "La fira del Bancal, una fira que vingué de fora". A: *Oppidum*, núm. 1. Solsona: Arxiu Històric Comarcal del Solsonès - Centre d'Estudis Lacetans, p. 69-79. ISSN 1577-5453

BERTRAN, Enric (2001b), "La fira de la Torregassa: una fira ramadera i una fira de camp". A: *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 51. Barcelona, p. 57-81. ISSN 1133-2190

BERTRAN, Enric (2003a), "Les fires de Solsona en el temps." A: BARRINA, Enric; BERTRAN, Enric; i TÀSIES, Jordi, *50 anys de Fira. Sant Isidre*. Solsona: Consell Comarcal del Solsonès. p. 21-61. ISBN no hi consta.

BERTRAN, Enric (2003b), *La fira de Santa Llúcia de Navès*. Navès: Ajuntament de Navès. ISBN no hi consta.

CARRERAS, Albert; i TORRA, Lúdia (2004), *Història econòmica de les fires a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Comerç, Turisme i Consum. ISBN 84-393-7417-2

CASASSAS, Lluís (2000), *Fires i mercats a Catalunya*. Societat Catalana de Geografia. Barcelona. ISBN 84-7283-548-0 (reedició del llibre del mateix títol, publicat per Edicions 62. Barcelona, 1978. ISBN 84-297-1443-X).

Espinal, Recull dels records de Pere (sense data), a càrrec de Ramon Cardona (exemplar mecanografiat i dipositat a l'Arxiu Històric Comarcal del Solsonès).

GARCÍA PASCUAL, Francisco (2000), "De la ramaderia tradicional a la ramaderia industrial". A: VILAGRASA, Joan (ed.), *Transformacions territorials a Catalunya (segles XIX-XX)*. Pagès editors. Lleida, p. 71-109. ISBN 84-7935-766-5

GARRABOU, Ramon et al. (2006), "La mercantilització dels sistemes agraris". A: GARRABOU, Ramon (coord.) (2006), *Història agrària dels Països Catalans* (volum 4, segles XIX-XX). Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona. p. 251-303. ISBN 84-475-3077-9.

GÍAS JOVÉ, Joaquín (1965), *La economía de Solsona y su desarrollo futuro*. Lérida: Instituto de Estudios Ilerdenses. ISBN no hi consta.

LLORENS, Antoni (1987), *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya*. 2 vols. Ed. Virgili & Pagès. Lleida. ISBN 84-86387-20-5

SEUBASEMBRADA, Martí (1931), "Les típiques fires de Solsona". A: *El Correo Catalán*, núm. 18.123, de 6 de setembre, p. 3-4. Reeditat amb el mateix títol a *L'Abella d'or a les contrades de Lleida 1931*. Ed. Altés. Barcelona. ISBN no hi consta.

TÀSIES, Jordi (2003), "50 anys de fira." A: BARRINA, Enric; BERTRAN, Enric; i TÀSIES, Jordi, *50 anys de Fira. Sant Isidre*. Solsona: Consell Comarcal del Solsonès. p. 63-253. ISBN no hi consta.

BERTRAN, Enric (2012), "La fira de Sant Bartomeu de Solsona amb l'esguard del metge Falp i Plana". A: *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 73. Barcelona, p. 131-144. ISSN 1133-2190.